

Współczesne gwary białoruskie na Litwie (rejon solecznicki)

Mirosław Jankowiak

Instytut Słowiański CzAN, Praga, Czechy
E-mail: mirek.jankowiak@gmail.com
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-6212-1463>

Abstrakt. W artykule zostały przedstawione współczesne gwary białoruskie, funkcjonujące w południowo-wschodniej Litwie, tj. w rejonie solecznickim. Narzecza białoruskie tego obszaru nie były jak do tej pory tematem kompleksowych badań lingwistycznych. Podstawę do analizy stanowią przede wszystkim nagrania własne autora zebrane w trakcie kilku ekspedycji terenowych przeprowadzonych na początku XXI wieku oraz nagrania innych badaczy, udostępnione autorowi. W artykule została pokazana struktura samych gwar (wybrane cechy fonetyczne, morfologiczne, składniowe) oraz leksyka z elementami frazeologii a także sytuacja socjolingwistyczna na badanym obszarze.

Słowa kluczowe: dialektologia, gwary białoruskie na Litwie, słowiańsko-bałtyckie pogranicze językowe, kontakty językowe, zapożyczenia.

Contemporary Belarusian Dialects in Lithuania (Šalčininkai Region)

Summary. The aim of the article is to present contemporary Belarusian dialects in south-eastern Lithuania (in the Šalčininkai region), which have not been the subject of comprehensive linguistic research so far. The basis of the analysis is mainly the author's own materials and materials taped by other dialectologists. The structure of these Belarusian dialects (selected features in phonetics, morphology, syntax, vocabulary and phraseology) as well as the sociolinguistic aspect of their use in a multilingual environment are demonstrated in the article.

The analysis of the collected material shows that the structure of Belarusian dialects in the study area is well-preserved. Belarusian dialectologists regard the Belarusian dialect in the Vilnius Region as a south-western dialect, which should be described in detail. In the statements of interlocutors, one can note the phonetic, morphological and syntactic features typical of: the south-eastern dialect, the Central Belarusian dialect, the Grodno-Baranovichy group of the south-western dialects and the two so-called dialectal zones: western and north-western. On the one hand, it is a territory shaped by two dialectal massifs and one dialect group, on the other hand, it has been influenced by Baltic and Polish for hundreds of years. Particularly noteworthy is the lexis. Decades of coexistence of Belarusians, Lithuanians and Poles on this territory contributed to the fact that in Belarusian dialects there are numerous borrowings from Lithuanian and Polish (and their dialects).

Keywords: dialectology, Belarusian dialects in Lithuania, Slavic-Baltic language borderland, language contacts, borrowings.

Received: 5.10.2020. Accepted: 26.11.2020

Copyright © 2020 Mirosław Jankowiak. Published by Vilnius University Press. This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons Attribution Licence](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

Šiuolaikinės baltarusiškos tarmės Lietuvoje (Šalčininkų regionas)

Santrauka. Straipsnyje nagrinėjamos šiuolaikinės baltarusių kalbos tarmės, funkcionuojančios pietryčių Lietuvos Šalčininkų rajone. Šios tarmės iki šiol nebuvo kalbininkų kompleksinių tyrimų objektu. Tiriama medžiaga – garso įrašai, atlikti autoriaus keleto dialektologijos ekspedicijų metu XXI a. pradžioje, ir kitų tyrėjų įrašai. Pristatoma tarmių struktūra (pagrindinės fonetikos, morfologijos, sintaksės savybės), aprašoma leksika ir iš dalies frazeologija. Svarbus tyrimo aspektas – regiono daugiakalbė sociolingvistinė situacija. Paaiškėjo, kad šio regiono baltarusiškų tarmų struktūra gerai išsilaikiusi. Baltarusijos dialektologai priskiria Vilniaus rajono tarmės pietvakarių tarmių grupei, tačiau čia aptikta fonetikos, morfologijos, sintaksės ypatybių, būdingų pietryčių tarmėms, centrinėms tarmėms, pietvakarių Gardino ir Baranovičių tarmių grupei, taip pat dviejų dialektinių zonų (Vakarų ir Šiaurės vakarų) tarmėms. Šio regiono tarmėms šimtmečius darė įtaką lietuvių ir lenkų kalbos.

Reikšminiai žodžiai: dialektologija, baltarusiškos tarmės Lietuvoje, baltų ir slavų kalbų paribys, kalbų kontaktai, skoliniai.

1. Wprowadzenie

Gwary białoruskie od dziesiątków lat stanowią znaczący element językowej mozaiki południowo-wschodniej Litwy, obok polszczyzny litewskiej, języka litewskiego i gwar litewskich oraz języka rosyjskiego. Wielojęzyczność ta nie pozostała bez wpływu na strukturę gwar białoruskich na Litwie, przede wszystkim na poziomie leksyki. Historycznie badany obszar należy zaliczyć do dialektu południowo-zachodniego języka białoruskiego, według podziału współczesnego narzecza białoruskie rejonu solecznickiego stanowią przede wszystkim przedłużenie tzw. gwar środkowobiałoruskich [JIГ 1969, Капра № 75; Barszczewska, Jankowiak 2012, 230]. Na poziomie fonetyki, morfologii czy składni można zatem oczekiwać cech typowych zarówno dla dialektu południowo-zachodniego, jak też gwar środkowobiałoruskich. Z drugiej strony w dialektologii białoruskiej wydziela się dodatkowo tzw. strefy dialektalne, które ukazują na związki narzeczy białoruskich z językami i gwarami sąsiednich narodów / grup etnicznych [więcej: Крывіцкі 2003, 215–230; Jankowiak 2016c]. Interesujące nas narzecza znajdują się w tzw. strefie północno-zachodniej (wpływy bałtyckie i polskie) oraz zachodniej języka białoruskiego (wpływy polskie). Strefy dialektalne ukazują nam przede wszystkim kontakty na poziomie leksykalnym.

Kwestię gwar białoruskich na Litwie poruszało w przeszłości szereg lingwistów. Z dawniejszych badań warto zwrócić uwagę na prace Joachima Karskiego [Карский 1962], Fiodara Klimczuka oraz Eleny Grinaveckienė [пр. Климчук 1961; Гринавецкене 1972], Walerego Czekmana [m. in. Чекман 1972; Чэжман 1998] oraz Mikoły Sawicza [Савіч 1992; 1994; 1997; Савич 1990; 1991; 1998]. Od szeregu lat zagadnieniami konwergencji na pograniczu białorusko-polsko-litewskim zajmuje się Elżbieta Smułkowa [2002; 2016]. Z najnowszych badań warto zwrócić uwagę na dwie monografie Liliei Plyhaŭki, opisujące język białoruski na Litwie [Плыгаўка 2009; 2015], monografię Aksany Erker [Эркек 2015] oraz dwa projekty badawcze. W ramach

pierwszego, realizowanego przez Instytut Języka Litewskiego¹, Aliaksandr Adamkowicz i Lilieja Plyhaŭka zbierali gwary białoruskie na obszarze południowo-wschodniej Litwy [Plygavka 2014]. Drugi projekt, realizowany pod kierownictwem Björna Wiemera z Uniwersytetu w Moguncji, miał na celu zbadanie procesów konwergencyjnych na szeroko rozumianym pograniczu bałtycko-słowiańskim².

Od roku 2009 autor niniejszego artykułu przeprowadził szereg ekspedycji dialektologicznych na Litwie (rejony ignaliński, święciański, wileński, sołecznicki i orański), wyniki których są opracowane w [Jankowiak 2016a; 2016b; 2018a; 2018b] oraz w dwóch monografiach³.

Podstawę materiałową dla analizy w niniejszym artykule stanowią nagrania własne autora, zebrane w trakcie ekspedycji dialektologicznych w rejonie sołecznickim, zrealizowanych w ramach współpracy między Instytutem Slawistyki PAN i Instytutem Języka Litewskiego ANL oraz wyjazdów prywatnych (łącznie 12 h 41 min), nagrania przekazane z archiwum projektu TriMCo (3 h 33 min) a także udostępnione przez Instytut Języka Litewskiego (archiwum W. Czekmana – 18 min.). Łącznie daje to 16h 31min. Materiał został zebrany przez autora w następujących miejscowościach: Gierwiszki (Gerviškės), Koniuchy (Kaniūkai), Milkuny (Milnūnai), Rudnia (Rudnia), Wołokieniki (Valakininkai), Gołębszczyzna (Balandiškės) oraz Juszki (Juškiai). Pozostałe nagrania pochodzą z Ejszyszek (Eišiškės), Sakalimki (Sakalinė) oraz Koczan (Kačėnai). Rozmówcami były osoby starsze, u których gwara najlepiej się zachowała. Wszyscy respondenci są wyznania katolickiego i deklarowali narodowość polską. Łącznie było to 18 rozmówców.

2. Sytuacja socjolingwistyczna w rejonie sołecznickim

Sytuacja językowa w badanych wsiach nie jest jednolita. Ejszyszki, Gierwiaty i Koniuchy są położone bardziej na zachodzie, gdzie gwary białoruskie bliższe są dialektowi południowo-zachodniemu, w pozostałych można usłyszeć z kolei cechy typowe dla gwar środkowobiałoruskich. W odróżnieniu od pozostałego regionu, gdzie dominuje polszczyzna i gwary białoruskie, mieszkańcy okolic Dziewieniszek (wsie Koczany, Rudnia, Milkuny) mają na co dzień

¹ Projekt pt. *Modern geolinguistic research in Lithuania: the optimisation of network points and interactive dissemination of information* (2011–2014), realizowany pod kierunkiem prof. Danguolė Mikulienė (<http://www.tarmes.lt/images/Veikla/D.Mikulienenes%20pranesimas.pdf>). Zespół badaczy zebrał obszerny materiał z szeregu wsi. Nagrane zostały nie tylko gwary litewskie, ale także polszczyzna litewska, gwary rosyjskie i białoruskie.

² Więcej o projekcie pt. *Triangulation Approach for Modelling Convergence with a High Zoom-In Factor* na stronie <https://www.trimco.uni-mainz.de/>.

³ Pierwsza pt. *Gwary białoruskie na Litwie. Fenomen żywotności i stan współczesny* w formie maszynopisu, druga pt. *Leksyka gwar białoruskich na Litwie. Dziedzictwo językowe pogranicza bałtycko-słowiańskiego* znajduje się w opracowaniu.

większą styczność nie tylko z ogólnonarodowym językiem litewskim, ale i narzeczaniami tego języka.

Południowo-zachodnia część rejonu solecznickiego, jak też środkowa i północno-wschodnia, jest mocno zeslawizowana i przeważa tam ludność słowiańska. W zależności od pokolenia i miejsca zamieszkania większość mieszkańców w życiu codziennym posługuje się gwarą białoruską i / lub lokalną polszczyzną:

[Dziadek i babcia] *tak jak ja, pa-próstu. Po-pólsku, jak tšéba to i po-pólsku rozmaviájo, do kościóla pójdzieš, do ksiandzá to pa-pólsku, a tak pa-próstu* [K 1929 Gierwiszki]⁴. *Tut na vióŕce úsie pa-próstu, alié jak chóćacie, to i pa-pólsku móžam, próše bárdzo, dyk móžam i pa-pólsku, alié dzie-tam u kampánii to chce sie po-pólsku, a tak to usié to takje sámýje i tak havórym, usié pa-próstu. Na rabócie pa-litóŕsku, a ũ chácie pa-próstu, u haściách i pa-pólsku* [K 1937 Gołębszczyzna].

W przypadku okolic Dziewieniszek, które wąskim klinem wchodzą w terytorium Białorusi, wsie słowiańskie przemieszane są z litewskimi, o czym świadczy wypowiedź jednej z informaterek:

Pa-prastómu to ũsiúdy havórać, alié u Maciúciach tam užó bólie pa-litóŕsku razhavaryvajuć, u Rymóšach pa-litóŕsku, u Púpiškach vióška pa-litóŕsku, tam usié litóŕcy, tam Rymóšy, Púpiški támaka, Skryčány pa-litóŕsku [K 1929 Milkuny].

Z wypowiedzi tej samej rozmówczyni wynika, że w jej wsi Milkuny i w najbliższej okolicy w przeszłości rozmawiano przede wszystkim w gwarze białoruskiej i litewskiej, język polski miał charakter urzędowy, tak jak obecnie litewski literacki:

Tut nichtó pa-pólsku nie havaryŭ, jak máma tut pryjślá, to my tut nidzié pa-pólsku nie čúli, no tam byváje, jak naučyciel, alié my pólskaj nacýji, nie litóŕskaj, my paliaki! [K 1929 Milkuny].

Gwara litewska towarzyszyła Słowianom na tych ziemiach od pokoleń, a obecnie średnie i młode pokolenie swobodnie posługuje się językiem litewskim:

My prastýje, daŭniéjšyje liúdzi tóže havaryli pa-litóŕsku, alié ũsió róŭna nie tak havaryli, jak ciapiér litviný havórać, tam kúpkas, tam dánas, tam šáŭkštas, tam púdas, to pómnii, jak starýja zbiarúcca, to giergiéčuć. Alié dziéci moi to vóčeŭ krasíva havórać, i vnúčki i práŭniki, a ja nie navučýlasia i vot. [...] Ad maliénstva pa-próstu razmaŭliali to i razmaŭlájem, u pólsku chadzili škołu to i pa-pólsku, vo ũ hétaj chácie ũ pólskuju [szkołę] chódzić, a tak usié [dzieci] u litóŕskuju [K 1929 Milkuny].

⁴ Skrótly oznaczają kolejno: M / K – mężczyzna, kobieta, Gierwiszki – obecne miejsce zamieszkania, 1929 – data urodzenia.

Pomimo powszechności gwary białoruskiej i litewskiego w okolicy Dzieńwiszek, wszyscy respondenci rejonu sołecznickiego zdecydowanie deklaruowali narodowość polską, co wynika przede wszystkim z wyznania katolickiego oraz przynależności tych ziem do Polski w okresie międzywojennym:

My vychódzim paliaki, patamú što...litóŭcaŭ u nas nie było [we wiosce], to pazniéj pajavilisia, a tak usi starýje to paliaki, prystarélyje tam [trochę] havaryli pa-litóŭsku, alié tak nie ščýra havaryli, jak ciapiér pa-litóŭsku, alié my pólskaj nacyjanal'naści [K 1929 Milkuny].

3. Charakterystyka gwar białoruskich rejonu sołecznickiego

Poniżej zostaną przedstawione wybrane cechy, ukazujące różne poziomy struktury języka – fonetyka, morfologia, składnia a także leksyka, i które pozwalają określić specyfikę gwar rejonu sołecznickiego w porównaniu z innymi gwarami białoruskimi i białoruskim językiem literackim oraz z uwzględnieniem specyfiki pogranicza białorusko-litewskiego⁵.

3.1. Wybrane cechy fonetyczne

W gwarach białoruskich badanego obszaru można wymienić szereg cech, które są typowe dla białoruskiego języka literackiego i większości narzeczy na terytorium Białorusi, jak: *dziekanie* i *ciekanie* (np. *dziadúlia, baćka*), wymowa niezgłoskotowórczego [ŭ] (np. *pajšóŭ, voŭk*), wymowa dźwięcznego, frykatywne [h] (np. *halavá*), czy twarda wymowa [r] (np. *dziaréŭnia*). Z innych cech na uwagę zasługują:

- akanie niedysymilatywne (np. *halavá, travá*) typowe dla białoruskiego języka literackiego i dialektu południowo-zachodniego oraz gwar środkowobiałoruskich [ДАБМ 1963, Капра № 1]. Występuje ono na całym badanym obszarze: *Haravála ŭsiŭ svajŭ žyžŭ, i ciapiér harúju* [K 1932 Wołokieniki];
- akanie mocne, typowe dla białoruskiego języka literackiego i większości gwar na terytorium Białorusi. Występuje na całym badanym obszarze: *Pšanícu siéjali, tam jédziem, šatrújem hénu pšanícu* [K 1929 Milkuny];
- jakanie niedysymilatywne (np. *siastrá, viasná*), typowe dla dialektu południowo-zachodniego i większości gwar środkowobiałoruskich [ДАБМ 1963, Капра № 4], występuje na całym badanym obszarze: *My ŭ trajích byli, Stásia majá siastrá, i Kótuš byŭ brat* [K 1929 Malkuny];
- akanie niepełne (np. *baćko, dziasiátoho*). Cecha jest typowa przede wszystkim dla grodzieńsko-baranowickiej grupy dialektu południowo-zachodniego [ДАБМ 1963, Капра № 14], występuje na całym badanym obszarze: *Sajluki byłá viéłka vióska, ciapiér užó nikóho niamá* [K 1940 Juski];

⁵ Z pełną charakterystyką cech gwar białoruskich w granicach Białorusi można zapoznać się m. in. w [ДАБМ 1963; ЛГ 1969; Крывіцкі 2003; Barszczewska, Jankowiak 2012].

- mieszanie spółgłosek *k* i *ch*: *kliap* ‘chleb’, *kústa* ‘chusta’, pod wpływem języka litewskiego [Barszczewska, Jankowiak 2012; 130]. Cecha jest typowa dla północno-zachodniej strefy dialektalnej. Na badanym obszarze występuje sporadycznie;
- częste występowanie wybuchowego *[g]* w słowach zapożyczonych (np. *gának*, *gár-nak*). Cecha jest typowa dla północno-zachodniej strefy dialektalnej [Barszczewska, Jankowiak 2012, 130]. W rejonie solecznickim występuje powszechnie: *Nu gának, vieránda téras užó, raniéj to gáúki nazýváli, gának* [K 1935 Rudnia];
- występowanie protetycznego *[h]* na początku słowa (*hóziaro*, *húlíca*). Cecha jest typowa dla grupy grodzieńsko-baranowickiej [Barszczewska, Jankowiak 2012, 135] i jest notowana na całym obszarze rejonu solecznickiego: *Prajédzieš praz húlícu, i tam byŭ taki rýnak* [K 1929 Gierwiszki];
- realizacja połączenia spółgłosek *čn* jako *[čn]*: *smáčny*, *sóniečny*, typowa dla zachodniej strefy dialektalnej (wobec *[šn]* charakterystycznej dla wschodniej strefy dialektalnej: *malóšny*, *rušnik*) [Barszczewska, Jankowiak 2012, 127]. Cecha jest typowa dla badanych gwar rejonu solecznickiego;
- metateza, widoczna przede wszystkim w dwóch słowach: *bieralúsy*, *Bieralús* (notowana przeze mnie także w gwarach rejonu orańskiego): *Pamiasáúsia ũviés narót, i pólskich, i litóúskich, i dzie chóčeš, i bieralúsaŭ* [K 1929 Milkuny].

3.2. Wybrane cechy morfologiczne

Na poziomie morfologii możemy wyliczyć formy typowe dla dialektu południowo-zachodniego, gwar środkowobiałoruskich oraz zgodne z białoruskim językiem literackim.

- końcówka *-och* w miejscowniku lp. rzeczowników r. m.: *Nu teš bylá vajná, i tátká mianié zá ruku, samalióty liatúć, liatúć, pavióŭ, niédzie ũ kustóč* [siedzieliśmy] [K 1934 Gołębszczyzna]. Kończówka ta jest typowa dla południowo-zachodniego dialektu języka białoruskiego oraz części gwar środkowobiałoruskich [ДАБМ 1963, Капра № 105];
- użycie zaimka wskazującego w postaci *heny*: *Jon šesnáście hadóŭ byŭ u nas hény ksionc* [K 1935 Wołokieniki]. Taka postać zaimka jest typowa dla strefy północno-zachodniej [ДАБМ 1963, Капра № 186];
- formy 3 os. lp. czasowników czasu teraźniejszego II koniugacji z nieakcentowaną końcówką typu: *stávia*, *chódzia*. Jest to kontaminowana cecha występująca tylko w gwarach środkowobiałoruskich [ДАБМ 1963, Капра № 153]. W rejonie solecznickim notowałem ją powszechnie: *Raščýnia, chliep pastávia na záuŭtra, rúki zakáša, výmje* [K 1940 Juszki];
- końcówka *-ć* czasu teraźniejszego i przyszłego czasowników I koniugacji w 3 os. lp. typu: *znájeć*, *pajédzieć*. Formy takie są typowe dla dialektu północno-wschodniego i północnej Białorusi, a na pograniczu białorusko-litewskim granicę wyznacza rzeka Wilia [ДАБМ 1963, Капра № 148]. Na badanym obszarze nie powinny występować, ale zanotowałem kilka przypadków ich użycia w dwóch wsiach: *I tadŭ kašúli šyjéc* [K 1937 Gołębszczyzna], *Báčka pa vasélach hrájéc* [K 1935 Wołokieniki];

- postać czasownika 3 os. lp. *żyje / żyjé* wobec ogólnobiałoruskiej *żyvié*. Forma ta występuje powszechnie w gwarach białoruskich rejonu sołecznickiego i jest tożsama z postacią tego czasownika w języku polskim (por. pol. *on żyje*): *Tam żónka żyjé v Saliéčnikach* [K 1929 Gierwiszki];
- mianownik lp. rzeczowników, oznaczających istoty młode. Dla dialektu południowo-zachodniego typowe są formy *cialiá, ptušaniá, parasiá* a dla gwar środkowobiałoruskich – *cialió, ptušanió, parasió* [por. ДАБМ 1963, Капра 84]. Na badanym obszarze notowałem formy typowe dla obydwu masywów gwarowych.

3.3. Wybrane cechy składniowe

Cechy składniowe są w większości zgodne z normą białoruskiego języka literackiego oraz dialektu południowo-zachodniego, jak np. użycie liczebników 2, 3, 4 z mianownikiem lp. rzeczowników (*dva / try / čatýry čalaviéki*), partykuła *ci* w zdaniach pytających (*Ci jon pajšóů?*), czy użycie przyimka *pa* z narzędnikiem lm. rzeczowników (*pa rékach, pa aziórach*). Poniżej wymieniam kilka wybranych cech:

- powszechne występowanie w rejonie sołecznickim imiesłowów na *-všy*. Po białoruskiej stronie granicy formy takie funkcjonują przede wszystkim przy granicy z Litwą i Łotwą [ДАБМ 1963, Капра № 205]. W rejonie sołecznickim są one w powszechnym użyciu: *Brat pamióršy, siastra pamióršy, tólki ja zastáúšysia z 29 hoda* [K 1929 Milkuny];
- konstrukcja z przyimkiem, oznaczająca kierunek ruchu. Na badanym obszarze notowałem konstrukcję z przyimkiem *da*: *Jon pryjšóů da mianié i káza «čamá ta Jánia nie havóra?»* [K 1935 Wołokieniki]. Formy typu *pajšóů da bački* są typowe dla zachodniej strefy dialektalnej języka białoruskiego, dla wschodniej strefy dialektalnej zaś postać *pajšóů k báčku* [ДАБМ 1963, Капра № 217];
- konstrukcja typu: *pajści pa jáhady*, w wyrażeniach określających ruch w celu zebrania płodów leśnych, na łące lub w ogrodzie: *U lies to chadzili tam liétam, to pa jáhady, to pa hrybý tam* [K 1929 Milkuny]. Formy takie są powszechne w zachodniej strefie dialektalnej [ДАБМ 1963, Капра № 215; Barszczewska, Jankowiak 2012, 128];
- konstrukcje z czasownikiem *balic*: w rejonie sołecznickim notowałem przede wszystkim pierwszą z nich: *Krúccica ũ halavié, mnie užó balic halavá* [K 1934 Gołębszczyzna]. Konstrukcja *mnie balic halavá* jest typowa dla północno-zachodniej i przede wszystkim zachodniej strefy dialektalnej, *u mianié balic halavá* funkcjonuje w pozostałej części republiki, a sporadycznie na całym terytorium Białorusi [ДАБМ 1963, Капра № 223].
- formy typu *pásvić karovy* lub *pásvić karóů*. W rejonie sołecznickim funkcjonują obydwie formy: *Króšny tkáli, dyaný, nastółniki, ručniki tkáli, práli, haviéčki dziaržáli* [K 1940 Juszki]. Pierwsza jest typowa dla dialektu południowo-zachodniego oraz gwar środkowobiałoruskich, druga dla dialektu północno-wschodniego (rzadko występuje na całej Białorusi) [ДАБМ 1963, Капра № 209, 210].

3.4. *Leksyka*⁶

Dla badanych gwar białoruskich rejonu sołecznickiego charakterystyczna jest leksyka typowa dla białoruskiego języka literackiego oraz dialektu południowo-zachodniego i gwar środkowobiałoruskich, a także dla obszaru przygranicznego czy występująca tylko na terytorium Litwy. Ponadto można wyliczyć szereg zapożyczeń, przede wszystkim polonizmów i bałtyzmów oraz nieco mniej rusycyzmów. Poniżej przytaczam przykłady dla różnych grup. Należy także podkreślić, że niektóre z przytoczonych leksemów są nie tylko typowe dla danej grupy dialektalnej, ale też są zapożyczeniami z języków bałtyckich lub polszczyzny, dlatego znalazły się i w kategorii leksyka gwar białoruskich i w kategorii zapożyczenia.

3.4.1 *Leksyka narzeczy rejonu sołecznickiego charakterystyczna dla różnych grup gwarowych*

Obszar pogranicza białorusko-litewskiego jest miejscem styku szeregu dialektów, grup gwarowych oraz stref dialektalnych. Ukazuje to leksyka związana z różnymi białoruskimi gwarami a także przykłady zanotowane tylko na badanym terytorium. Należy podkreślić, że słownictwo gwar białoruskich na Litwie jest bogate w zapożyczenia z języków i dialektów bałtyckich (głównie litewskiego) oraz języka polskiego, mniej rosyjskiego. Przykłady przytaczam poniżej:

– leksyka różnych kręgów tematycznych występująca tylko na Litwie:

Burbuliavác ‘bulgotać: o wodzie’ (< lit. *burbuliuoti*), *kóla* ‘światlisty okrąg dookoła księżycy’, *schadóvy viécier* ‘wschodni wiatr’, *siarún* ‘szron’; *chvójny* ‘sosnowy’, *hrybcy* ‘grzyby’, *jágier* ‘tatarak’, *répnik* ‘łopian’; *bachúrčyki* ‘odmiana kur’, *bużúl* ‘żuk’ (< lit. *bužys*), *kótavać* ‘kocić się: o kozach i owcach’, *nóskaja* ‘kura nioska’; *búlački* ‘wiązka wyczesanego lnu’, *chaziain* ‘pierwszy zżęty podczas początku żniw snop’, *harbá* ‘zorane pole’, *plastók* ‘warstwa siana’, *chramúlka* ‘człowiek kulawy, krzywonogi’, *gamújla* ‘nieporządny, niechlujny człowiek’ (< lit. *gamulà*) i in.

– leksyka występująca na Litwie i w strefie pogranicznej z Litwą:

Dziś ‘dziś, dzisiaj’ (< pol. *dziś*), *kúdra* ‘niewielki, naturalny zbiornik wodny’ (< lit. *kúdra*), *navalnica* ‘nawałnica’; *raūdóniki* ‘koźlak czerwony’ (< lit. *raudónikai*), *trasniák* ‘sitowie’; *bízaŭka* ‘giez’, *gúšta* ‘gniazdo’ (< lit. *gūštà*); *biarémca* ‘niewielki snop’, *buć* ‘rodzaj sieci rybackiej’ (< lit. *būčius*), *jačmiénka* ‘słoma jęczmienna’; *karpáty* ‘człowiek pokryty brodawkami’ (< lit. *kárpa*) i in.

⁶ Leksyka typowa dla poszczególnych masywów gwarowych oraz zapożyczenia zostały szerzej omówione w monografii autora pt. *Leksyka gwar białoruskich na Litwie. Dziedzictwo językowe pogranicza bałtycko-słowiańskiego* [w opracowaniu]. Słownictwo zostało zaczerpnięte także ze *Słownika gwar północno-zachodniej Białorusi* [СЛІЗБ 1979–1986].

– leksyka typowa dla północno-zachodniej strefy dialektalnej:

Slónca ‘słońce’ (< pol. *słońce*), *uliéŭny* ‘ulewny: o deszczu’ (< pol. *ulewny*); *kanvália* ‘konwalia’ (< pol. *konwalia*), *pjánicy* ‘pijanica, borówka bagienna’; *búchaŭka* ‘pliszka’, *haŭčárnik* ‘wilk napadający na owce’, *parsiúk* ‘wieprz’ (< lit. *paršiukas*), *šašók* ‘tchórz’ (< lit. *šėškas*), *dzirván* ‘ugór’ (< lit. *dirvonas*) i in.

– leksyka typowa dla zachodniej strefy dialektalnej:

Téraz ‘teraz’ (< pol. *teraz*), *vily* ‘widły’, *lónka* ‘łaka’ (< pol. *łaka*), *rvać lion* ‘rwać len’, *chlapčúik* ‘chłopiec’, *chvóry* ‘chory’, *móndry* ‘mądry’ (< pol. *mądry*), *patélnia* ‘patelnia’ i in.

– leksyka typowa dla grodzieńsko-baranowickiej grupy dialektu południowo-zachodniego:

Lambiák ‘twarda część pierza ze skrzydeł i ogona’, *dziaciél* ‘dzieciół’, *paršúk* ‘wieprz’ (< lit. *paršiukas*), *aržýska* ‘ogólna nazwa zżętego pola’, *nabédryki* ‘rzemienna lub sznurowa część uprzęży, którą się nakłada koniowi na tułów’, *rólnik* ‘rolnik’ (< pol. *rolnik*) i in.

– leksyka typowa dla dialektu południowo-zachodniego:

Cialia ‘cielę’, *čaradá* ‘stado zwierząt’, *daŭbiéška* ‘ciężki młot’, *parasia* ‘prosić’, *pli-úskva* ‘pluskwa’ (< pol. *pluskwa*), *siédalo* ‘grzędła dla kur’, *sliapák* ‘bąk, ślepak’, *sia-kiéra* ‘siekiera’ i in.

– leksyka typowa dla gwar środkowobiałoruskich:

Bručkóŭnik ‘nać brukwi’, *dzicio* ‘dziecię’, *jahnio* ‘jagnię’ (oraz szereg leksemów oznaczających istoty młode zakończone na *-o*) i in.

Ukazane powyżej przykłady pokazują, że niewłaściwe jest ogólne zakwalifikowanie gwar białoruskich na Wileńszczyźnie tylko do dialektu południowo-zachodniego. Podejście takie, ukazywane przez niektórych białoruskich dialektologów w publikacjach, można akceptować tylko w kontekście ich genezy (tj. historycznie) i w odniesieniu do części tychże gwar (bez rejonów święciańskiego i ignalińskiego).

3.4.2 Zapożyczenia w gwarach białoruskich rejonu sołecznickiego

Poza ukazanymi powyżej⁷ leksemami możemy wyliczyć szereg zapożyczeń. Największą grupę stanowią niewątpliwie polonizmy, które odnoszą się do wszystkich sfer życia. Nieco mniej jest bałtyzmów – większość z nich związana jest z tradycyjną uprawą roli i gospodarką rolną a także ze światem roślin, zwierząt czy meteorologią. Rusycyzmy, spośród których można wyróżnić m. in. leksemy związane z rolną gospodarką socjalistyczną, administracją

⁷ Przy analizie zapożyczeń skorzystałem z szeregu słowników, m. in. [LKZ; LKŽD; SEJL; СБ; СПЗБ].

czy rusycyzmy ogólne, stanowią o wiele mniejszą liczebnie grupę niż polonizmy i bałtyzmy. Należy jednak podkreślić, że liczba zapożyczeń jest ogromna, tylko w zebranych przeze mnie materiale z obszaru całej Litwy zanotowałem ponad 550 bałtyzmów i aż ponad 900 polonizmów, a z pewnością nie jest to zamknięta lista.

Wybrane słownictwo pochodzenia bałtyckiego:

kumpiák ‘kumpiak’ (< lit. *kūmpis*), *gírša* ‘stokłosa’ (< lit. *dirse*, *girsė*), *svíran* ‘spichlerz’ (< lit. *svirnas*), *Jóninias* ‘św. Jana’ (< lit. *Joninės*), *rójsty* ‘podmokłe miejsce w lesie’ (< lit. *raistas*), *brazgulí* ‘ozdobne dzwonki, wieszane koniom na szyi’ (< lit. *brazgūliai*), *dzirván* (< lit. *dirvonas*), *bónða* ‘bochenek chleba’ (< lit. *bondà*) i in.

Wybrane słownictwo pochodzenia polskiego:

býdla (< pol. *bydło*), *družýna* ‘brygada pracująca w kołchozie’ (< pol. *drużyna*), *dziálka* (< pol. *działka*), *génsi* (< pol. *gęsi*), *lónka* (< pol. *łąka*), *tšapác* (< pol. *trzepać len*); *pšescierádlo* (< pol. *prześcieradło*), *slóik* (< pol. *słoi*), *zagáarak* (< pol. *zegarek*); *bápcia* (< pol. *babcia*), *kabiéta* (< pol. *kobieta*), *kuliažánka* (< pol. *koleżanka*), *nažvíska* (< pol. *nazwisko*), *rodzína* (< pol. *rodzina*), *zienć* (< pol. *zięć*); *kielbása* (< pol. *kielbasa*), *paliandvíca* (< pol. *połudwica*), *žytniúfka* ‘żytnia wódka’ (< pol. *żytniówka*); *jasiónka* (< pol. *jesionka*), *jédvap* (< pol. *jedwab*), *májtki* (< pol. *majtki*), *pantofiélki* (< pol. *pantofle*); *ksióńška* (< pol. *książka*), *naučyciélka* (< pol. *nauczycielka*); *gudzínki* ‘godzinki, rodzaj modlitwy’ (< pol. *godzinki*), *pógžep* (< pol. *pogrzeb*), *ružániec* (< pol. *różaniec*), *Vielkánac* (< pol. *Wielkanoc*); *rajonóvy* (< pol. *rejonowy*), *žont* (< pol. *rząd*); *čvárty* (< pol. *czwarty*), *dvanásćie* (< pol. *dwanaście*), *rok* (< pol. *rok*), *vžesień* (< pol. *wrzesień*); *čy* (< pol. *czy*), *dziš* (< pol. *dziś*), *ládny* (< pol. *ładny*), *téraz* (< pol. *teraz*), *teš* (< pol. *też*), *záfše* (< pol. *zawsze*).

Wybrane zapożyczenia z języka rosyjskiego:

Bryhadzír (< ros. *бригадир*), *kalchóz* (< ros. *колхоз*), *trudadžien* (< ros. *трудодень*), *nikahdá* (< ros. *никогда*), *patučác* (< ros. *получать*), *plachí* (< ros. *плохой*), *va-pšćé* (< ros. *вообще*), *vóčeń* (< ros. *очень*), *panimác* (< ros. *понимать*), *krasíva* (< ros. *красиво*), *vrémtja* (< ros. *время*), *smatréc* (< ros. *смотреть*), *chvátać* (< ros. *хватать*), *kirpič* (< ros. *кирпичь*) i wiele innych.

Zapożyczenia z innych języków dostały się do gwar białoruskich na Litwie w większości za pośrednictwem polskim, rosyjskim lub litewskim i nie będą tutaj omawiane.

3.5. Frazologia

W trakcie badań terenowych nie stosowałem kwestionariusza, który uwzględniłby zebranie frazeologizmów, z tego też względów podczas wywiadów zarejestrowałem ich niewiele i nie były one wywołane w sposób sztuczny przez

badacza. Wśród frazeologizmów mamy i takie, które są związane z różnym wpływem językowym (np. litewskim czy rosyjskim). Poniżej przytaczam parę frazeologizmów:

1. *Čort znájeć* ‘czort wie’ [Kackany, Ramejki];
2. *Nie daj Boh* ‘nie daj Bóg’ [powszechne];
3. *Vóčy výviernuć na wiežch* ‘umrzeć’ [Ramejki];
4. *Čyrvóny jak kalína* ‘człowiek dobrze wyglądający, okaz zdrowia’ [Gołębszczyzna];
5. *Dziákuj Bóhu!* ‘Dzięki Bogu!’ [powszechne],
6. *Húliaj dúša, piékla nie ma* ‘hulaj dusza – piekła nie ma’ [Ejszyszki] (< pol. *hulaj dusza – piekła nie ma*);
7. *Jazyk padviéšany* ‘dużo mówić’ [Rakowskie] (< rus. *язык хорошо подвешен*);
8. *Skazáć póŭnyje miéchi* ‘powiedzieć bardzo dużo’ [Rakowskie];
9. *Nahavaryć póŭnuju bóčku aryštántau* ‘naopowiadać bardzo / za dużo’ – jeden przykład w postaci *Naplópać bóčku aryštántau* ‘ts.’ [Kackany] (< rus. *наговорить полную бочку арестантов*);
10. *Jak baravik* ‘okaz zdrowia: o człowieku’ [Gołębszczyzna] (< lit. *sveikas / drūtas kaip baravykas*).

4. Podsumowanie

Sytuacja socjolingwistyczna jest w zasadzie dość podobna, jak na szeroko rozumianej Wileńszczyźnie, tj. jest to obszar mocno zesławizowany, z przeważającą rolą polszczyzny wileńskiej i tzw. *mowy prostej*, rozumianej tutaj przez autora jako gwary białoruskie. Na całym obszarze język litewski pełni przede wszystkim rolę języka urzędowego, wykorzystywanego w pracy, podczas gdy polszczyzna i białoruszczyzna są w powszechnym użyciu jako mowa codziennych kontaktów. Nieco inną sytuację mamy w okolicach Dziewieniszek, gdzie przeważają miejscowości z językiem (dialektem) litewskim.

W odniesieniu do rejonu sołecznickiego możemy stwierdzić, że struktura gwary białoruskiej zachowała się bardzo dobrze. Spośród cech fonetycznych, morfologicznych i składniowych możemy wyliczyć typowe dla:

- białoruskiego języka literackiego i większości gwar na terytorium Białorusi (np. dźwięczne *h*, niezgłoskotwórcze *ŭ*, *dziekanie* i *ciekanie*);
- dialektu południowo-zachodniego i gwar środkowobiałoruskich, np.: akanie niedysymilatywne (*vadá*), końcówka *-och* w miejscowniku lm. rzeczowników r. m.;
- dialektu południowo-zachodniego, np. postać mianownika rzeczowników oznaczających istoty młode (*ptušanιά*);
- gwar środkowobiałoruskich, np.: postać 3 os. lp. czasowników II koniugacji (*chódzia*), formy mianownika rzeczowników określających istoty młode (*ptušanjó*);

- grupy grodzieńsko-baranowickiej, np.: akanie niepełne (*báćko*), prote-tyczne *h* (*hóziera*);
- dla strefy północno-zachodniej, np.: mieszanie spółgłosek *ch* i *k* (*klied*), występowanie wybuchowego *g* w wyrazach zapożyczonych (*gának*), postać zaimka wskazującego *hény*, występowanie imiesłowów na *-všy* (*pajéchaŭšy*);
- strefy zachodniej, np.: realizacja połączenia spółgłosek *čn* (*sóniečny*), konstrukcja z przyimkiem *da* (typu *pajšóŭ da báćki*) oraz z przyimkiem *pa* (typu *pajści pa hrybý*).

Na szczególną uwagę zasługuje leksyka. Z jednej strony zanotowano wyrazy typowe dla różnych grup i stref dialektalnych, z drugiej strony – liczne zapożyczenia. Sporą liczebnie grupę stanowią leksemy notowane tylko na obszarze Litwy (patrz wyżej) oraz zapisane przez dialektologów w strefie pogranicznej (tj. na Litwie oraz po białoruskiej stronie granicy, ale w niedalekiej odległości od Litwy). Są to przede wszystkim bałtyzmy, ale również wyrazy polskie i rosyjskie. Wiele słów obejmuje terytorialnie ziemie współczesnej Litwy oraz północno-zachodniej Białorusi, m. in. dawne zapożyczenia z języków / dialektów bałtyckich oraz polonizmy, które przez miejscową ludność uważane są już za swoje, np. *slónca*, *parsiúk*, *šašók*, *dzirván*. Bogatą liczebnie grupę tworzą wyrazy typowe dla tzw. zachodniej strefy dialektalnej, przede wszystkim polonizmy: *lónka*, *téraz*, *patélnia*.

Ponadto możemy wydzielić szereg leksemów charakterystycznych dla całego dialektu południowo-zachodniego (*cialiá*, *daŭbiéška*, *siakiéra*), grupy grodzieńsko-baranowickiej tegoż dialektu (*aržýska*, *dziaciél*, *nabédryki*, *rólnik*) oraz niewielką grupę typową dla gwar środkowobiałoruskich (*bručkóŭnik*, *dzició*, *jahnjó*).

Słownictwo ukazuje nam na wielowiekowe kontakty gwar białoruskich z językami / dialektami bałtyckimi (północno-zachodnia strefa dialektalna) oraz polszczyzną (głównie zachodnia strefa dialektalna, ale również strefa północno-zachodnia). Wpływów bałtyckich oraz polskich na poziomie fonetyki, morfologii czy składni jest zdecydowanie mniej.

Jak pokazały wyniki badań, gwara białoruska jest interesująca przede wszystkim ze względu na skrzyżowanie na tym terytorium szeregu grup i stref dialektalnych, będących efektem setek lat koegzystencji różnych narodów. Niezmiernie bogata i zróżnicowana jest leksyka – na określenie jednego desygnatu możemy znaleźć kilka leksemów, z czego każdy może pochodzić z innego języka / dialektu – litewskiego, polskiego lub białoruskiego. Pogranicze białorusko-litewsko-polskie wykształciło pewnego rodzaju wspólnotę komunikatywną, widoczną przede wszystkim na poziomie leksyki.

Słowniki i atlasy

LKZ – *Lietuvių kalbos žodynas*, <http://www.lkz.lt/>.

LKŽD – *Lietuvių kalbos etimologinio žodyno duomenų bazė* <https://etimologija.balt-nexus.lt/>.

SEJL – SMO CZYŃSKI, W., 2007. *Słownik etymologiczny języka litewskiego*. Wilno: Uniwersytet Wileński.

ЛГ – АВАНЕСАЎ, Р. І., АТРАХОВІЧ (КРАПІВА), К. К., МАЦКЕВІЧ, Ю. Ф. (рэд.), 1969. *Лінгвістычная геаграфія і групоўка беларускіх гаворак*. Мінск: Навука і тэхніка.

ДАБМ – АВАНЕСАЎ, Р. І., МАЦКЕВІЧ, Ю. Ф. (рэд.), 1963. *Дыялекталагічны атлас беларускай мовы*. Мінск: Выдавецтва Акадэміі навук БССР.

СБ – ЛАУЧОТЕ, Ю. А. 1982. *Словарь балтизмов в славянских языках*. Ленинград: Наука.

СПЗБ 1979–1986 – МАЦКЕВІЧ, Ю. Ф. (рэд.). *Слоўнік беларускіх гаворак паўночна-заходняй Беларусі і яе пагранічча*. Мінск: Навука і тэхніка.

Literatura

BARSZCZEWSKA, N., JANKOWIAK, M., 2012. *Dialektologia białoruska*. Warszawa: Instytut Slawistyki PAN / SOW.

JANKOWIAK, M., 2016a. Współczesne gwary białoruskie na wschodniej Litwie (rejon ignaliński i święciański), *Slavistica Vilnensis*, 61, 81–105.

JANKOWIAK, M., 2016b. Gwary białoruskie na Litwie jako przykład białorusko-polskich kontaktów językowych. In Курцова, В. М., Снігірова, Н. А., Jankowiak, M., Ostrówka, M., *Беларуска-польскія культурна-моўныя ўзаемадачынненні. Ад гісторыі да сучаснасці*. Мінск: Інстытут мовазнаўства НАНБ / Instytut Slawistyki PAN, 112–122.

JANKOWIAK, M., 2016c. Strefy dialektalne języka białoruskiego jako przykład językowych kontaktów z sąsiednimi narodami, *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej*, 51, 139–166.

JANKOWIAK, M., 2018a. Polonizmy leksykalne w gwarach białoruskich na Litwie (rejon orański), *LingVaria*, rok XIII (2018), 1(25), 143–160.

JANKOWIAK, M., 2018b. Współczesne gwary białoruskie na południowej Litwie (rejon orański), *Acta Albaruthenica*, 18, 201–2011.

PLYGAVKA, L., 2014. Baltarusių kalbos dialektai. In Mikulėnienė, D., Meiliūnaitė, V. (ed.), *XXI a. pradžios lietuvių tarmės: geolingvistinis ir sociolingvistinis tyrimas. Žemėlapiai ir jų komentarai*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas: Leidykla Briedis, 228–237.

SMUŁKOWA, E., 2002. Sytuacja językowa w Ejszyszkach i okolicy (Wyniki badań sondażowych prowadzonych na Litwie w 1997 roku). In Smułkowa, E., *Białoruś i pogranicza. Studia o języku i społeczeństwie*, Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 402–413.

SMUŁKOWA, E., 2016. *Moje pogranicza w historii, języku i wspomnieniach*. Warszawa: Instytut Slawistyki PAN.

ГРИНАВЕЦКЕНЕ, Е., 1972. Некоторые явления контактирования литовских и славянских говоров (на материале языковых контактов в Юго-Восточной Литве. In Топоров, В. (отв. ред.), *Балто-славянский сборник*. Москва, 50–57.

КАРСКИЙ, Е., 1962a. Отчёт о поездке в Белоруссию в течение летних месяцев

1903 года. In Карский, Е. Ф., *Труды по белорусскому и другим славянским языкам*. Москва: Издательство Академии наук СССР, 412–434.

КЛИМЧУК, Ф. Д., 1981. К истории распространения белорусских говоров в юго-восточной Литве, *Балто-славянские исследования*, 1980. Москва, 214–221.

КРЫВІЦКІ, А. А., 2003. *Дыялекталогія беларускай мовы*. Мінск: Вышэйшая школа.

ПЛЫГАЎКА, Л., 2009. *Беларуская мова ў Літве: сацыякультурны і лінгвістычны аспекты*. Вільня: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.

ПЛЫГАЎКА, Л., 2015. *Беларуская мова ў полікультурным рэгіёне (паўднёва-ўсходняя тэрыторыя Літоўскай Рэспублікі)*. Мінск: Літоўскі ўніверсітэт эдукалогіі.

САВІЧ, М., 1994. Беларускія гаворкі Віленшчыны: гісторыя і сучаснасць, *Спадчына*, 6, 105–109.

САВІЧ, М., 1992. Так і мы жылі (Medininkų apylinkės baltarusių tarmių tekstai), *Kalbotyra*, 43 (2), 45–67.

САВІЧ, М., 1997. Утварэнне, межы распаўсюджвання і асноўныя характарыстыкі беларускіх гаворак Літвы, *Весці Міжнароднай Акадэміі вывучэння нацыянальных меншасцей*, № 2, 28–31.

САВИЧ, Н., 1990. О языковой ситуации в одном из ареалов юго-восточной части Вильнюсского района, *Kalbotyra*, 41(2), 41–47.

САВИЧ, Н., 1991. Тексты белорусских говоров Юго-Восточной Литвы, *Kalbotyra*, 42 (2), 119–123.

САВИЧ, Н., 1998. Социолингвистическая ситуация и микропонимия на территории Шальчининского сельсовета, *Kalbotyra*, 39 (2), 86–91.

ЧЕКМАН, В., 1972. К проблеме литовско-белорусских лексических связей, *Baltistica*, VIII(2), 147–156.

ЧЭКМАН, В., 1998. Над этнічнай і моўнай мапай Паўднёва-Усходняй Літвы. In: Вітушка, С., Мінкін, А. (ред.), *Беларусы Балтыі: учора, сёння, заўтра*, сш. 1, Вільня, 17–24.

ЭРКЕР, А., 2015. *Структурные черты смешанных белорусских говоров на балто-славянском пограничье*. Leipzig: Biblion Media.

Bibliography (Transliteration)

BARSZCZEWSKA, N., JANKOWIAK, M., 2012. *Dialektologia białoruska*. Warszawa: Instytut Slawistyki PAN / SOW.

ЧЕКМАН, В., 1972. К проблеме литовско-белорусских лексических связей, *Baltistica*, VIII(2), 147–156.

ЧЕКМАН, В., 1998. Nad etnicznej i moŭnaj mapaj Paŭdnjova-Ushodnjaj Litvy. In: Vitushka, S., Minkin, A. (red.), *Belarusy Balti: uchora, sjonnja, zaŭtra*. sshytak. 1, Vilnja, 17–24.

ERKER, A., 2015. *Strukturnyje cherty smeshannyh belorusskih govorov na balto-slavjanskom pograničje*. Leipzig: Biblion Media.

GRINAVECKENE, E., 1972. Nekotorye javlenija kontaktirovanija litovskih i slavjanskih govorov (na materiale jazykovyh kontaktov v Jugo-Vostočnoj Litve). In Toporov, V. (otv. red.), *Balto-slavjanskij sbornik*. Moskva, 50–57.

JANKOWIAK, M., 2016a. Współczesne gwary białoruskie na wschodniej Litwie (rejon ygnaliński i święciański), *Slavistica Vilnensis*, 61, 81–105.

JANKOWIAK, M., 2016b. Gwary białoruskie na Litwie jako przykład białorusko-polskich kontaktów językowych. In Kurcova, V. M., Snigirova, N. A., Jankowiak, M.,

Ostrówka, M., *Belaruska-polskija kulturna-moŭnyja ŭzajemadachynenni. Ad gistoryi da suchasnasci*. Minsk: Instytut movaznaŭstva NANB / Instytut Sławistyki PAN, 112–122.

JANKOWIAK, M., 2016c. Strefy dialektalne języka białoruskiego jako przykład językowych kontaktów z sąsiednimi narodami, *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej*, 51, 139–166.

JANKOWIAK, M., 2018a. Polonizmy leksykalne w gwarach białoruskich na Litwie (rejon orański), *LingVaria*, rok XIII (2018), 1(25), 143–160.

JANKOWIAK, M., 2018b. Współczesne gwary białoruskie na południowej Litwie (rejon orański), *Acta Albaruthenica*, 18, 201–2011.

KARSKIJ, E. F., 1962. Otchiot o pojezdke v Belorussiju v techenije letnih mesjacev 1903 goda. In Karskij, E.F., *Trudy po belorusskomu i drugim slawjanskim jazykam*. Moskwa: Izdatelstvo Akademii nauk CCCR, 412–434.

KLIMCHUK, F. D., 1981. K istorii rasprostranienija beloruskich govorov v jugo-vostochnoj Litve. *Balto-slavjanskije issledovanija*, 1980, 214–22.

KRYVICKI, A. A., 2003. *Dyjalektalogija belaruskaj movy*. Minsk: Vyshejšhaja shkola.

PLYGAŪKA, L., 2009. *Belaruskaja mova ŭ Litve: sacyjakulturny i lingvistychny aspekty*. Vilnia: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.

PLYGAŪKA, L., 2015. *Belaruskaja mova ŭ polikulturnym regijone (paŭdnjova-ŭshodnjaja terytorija Litoŭskaj Respubliki)*. Minsk: Litoŭski ūniversitet edukalogii.

PLYGAVKA, L., 2014. Baltarusių kalbos dialektai. In Mikulėnienė, D., Meiliūnaitė, V. (ed.), *XXI a. pradžios lietuvių tarmės: geolingvistinis ir sociolingvistinis tyrimas. Žemėlapiai ir jų komentarai*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas Leidykla Briedis, 228–237.

SAVICH, M., 1994. Belaruskija gavorki Vilenshchyny: gistoryja i suchasnasc, *Spadchyna*, 6, 105–109.

SAVICH, M., 1992. Tak i my zhyli (Medininkų apylinkės baltarusių tarmių tekstai), *Kalbotyra*, 43 (2), 45–67.

SAVICH, M., 1997. Utvarenne, mezhy raspaušjudzvanja i asnoŭnyja haraktarystyki belaruskich gavorak Litvy, *Vesci Mizhnarodnaj Akademii vyvuchennja nacyjanalnih menshascej*, № 2, 28–31.

SAVICH, N., 1990. O jazykovej situacyi v odnom iz arealov jugo-vostochnoj chasti Vilnjusskogo rajona, *Kalbotyra*, 41(2), 41–47.

SAVICH, N., 1991. Teksty belorusskich govorov Jugo-Vostochnoj Litvy, *Kalbotyra*, 42 (2), 119–123.

SAVICH, N., 1998. Sociolingvističeskaja situacija i mikrotoponimija na territorii Šalčinjusskogo selsoвета, *Kalbotyra*, 39 (2), 86–91.

SMUŁKOWA, E., 2002. Sytuacja językowa w Ejszyszkach i okolicy (Wyniki badań sondażowych prowadzonych na Litwie w 1997 roku). In Smułkowa, E., *Białoruś i pogranicza. Studia o języku i społeczeństwie*, Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 402–413.

SMUŁKOWA, E., 2016. *Moje pogranicza w historii, języku i wspomnieniach*. Warszawa: Instytut Sławistyki PAN.

Miroslaw Jankowiak, doktor nauk humanistycznych, pracownik naukowy Instytutu Słowiańskiego Akademii Nauk Republiki Czeskiej.

Miroslaw Jankowiak, Ph.D. in Humanities, researcher in the Institute of Slavonic Studies, Czech Academy of Sciences.

Miroslaw Jankowiak, humanitarinių mokslų daktaras, Čekijos Respublikos Mokslų akademijos Slavistikos instituto mokslo darbuotojas.